

Ucheksuna'r
tzikma'r :| -|0:|

B'IJRAR TU

PATER E YOB'ORSYAJ YI TZAJTZAJIR PAK'AB'OB'

 Ch'orti'

B'IJRAR TU

PATER E YOB'ORSYAJ YI TZAJTZAJIR PAK'AB'OB'

Ucheksuna'r tzikma'r ∴ –|0∴
Morjoriob' twa' e nojchinam ixim rum

TAMARIXTO:

Xe' jun k'ech cheyajir k'ub'esnib' twa' e chinam ixim rum che' xe' nojchinam uchektes yi uyajk'u e twa'chir la'rir, utzunle tuno'r mab'anb'an b'ijnusyaj, ma' inb'utz yi uche' e yob'syaj, k'aysyaj , yob'orsyaj yi mojr k'ekwa'rir; e nojchinam uk'ani twa' uyajk'u uk'ubse' utwa'chir, uchojb'esyaj yi ula'rirach e pak'ab'ob', ch'ajma'r e b'ismayaj e b'ismayaj xe' ak'anpa twa' e chojb'enar, sajtar yi toyb'etwa'r tiktik mab'anb'anir tu pater e tejromtak yi e ijch'oktak, ch'omob', ixiktakob' yi pak'ab'ob' chichb'ab'irob' yi nukpak'ab'ob'.

TAMARIXTO:

Xe' e nojchinam iximrum uyajk'u uyerachir e kajyesnib' twa' e chojb'esyaj, loksena'r yi toyb'etwa'r e mab'anb'anir twa' e pak'ab'ob', twa'taka e ixiktakob' yi e b'ik'it maxtak, xe uche' tuno'r e la'rir komonir tu pater mab'anb'anir xe' morojseb'ir ko'ra ko'ra tamar e nojchinam, ub'ijnusyajob'ja'x chojb'ena'r yi k'apesna'r e mab'anb'anir pak'ab'ob', tamarixto uk'ani inte' uyokir nojta' yi najtarir, tama e nojchinamob', xamb'ar yi ub'ijrar xe' uyajk'u ub'ismayaj twa' e chojb'esyaj, toyb'etwa'r e ma'b'anb'anirob' yi chojb'ena'r e ajk'ub'ir, chojb'ena'r utwa'chir e pak'ab'ir najtarir xe' ana'tanwob'.

TAMARIXTO:

Xe' e nojchinam ixim rum uyajk'u uyerachir, yi mojr xe' achektes ira' u't najtarir: la'rir :!/: tama e morojseyaj najtarir twa' e patna'r yi e tzunlena'r twa' e ma'b'anb'an patna'r twa' e maxtak yi chena'r wakchetaka twa' twa' usajtar, la'rir twa' e morojseyaj najtarir patna'r tzikma'r :!/: y || xe' la'r taka e patna'r tzajtzej, turane'r twa' e b'ik'it maxtak twa' mab'anb'anir tama ula'rir utwa'chir e b'ik'it maxtak taka e chonmaxtak, chonb'a b'ik'it maxtak yi uk'anpesna'r e b'ikit maxtak twa' pispisb'ayaj, ja'x xe' turer chinam uk'ani twa' uk'ub'se twa' ak'anpesna.

TAMARIXTO:

Ja'x inte' xe' uk'ani chena'r inte' b'ijrar twa' ak'apa e mab'anb'anir twa' e pak'ab'ob' yi mojrux kochwa' mab'anb'anir yob'orsyay, patna'r, tzajtzej pak'ab', nujbya'r mab'anb'an, chonb'a'r, ajk'ajt tzajtzej tumin yi mojrux tzajtzejir, kone'r aktab'ir kochwa' inte' ma'b'anb'anir najt chinamob', jaxto' uk'ani chujkna'r wakchetaka yi xe' uk'ani uyajk'una'r uyokir tama e jam tz'ojila'r, akokob' yi twa' tunorir k'ajt ajjorir chinam yi morjorirob' twa' tuno'r yi twa'chtaka uyajk'u taka e sajknusyay.

TAMARIXTO:

Xe' e turer ixim rum uyajk'u e komonir tamar utwa'chir e b'ik'it maxtak yi e'ra uk'anparir twa' uturerob' uk'opyob' e bisma'r xe' ak'anpa twa' uk'ekwa'r e twa'chir yi e chojb'esyay e b'ik'it maxtak yi e ch'omob' tama upater e ma'b'anb'anir yi xe' b'ijrar twa' e chojb'esyay komonir twa' e b'ik'it maxtak yi ch'omob' , uyajk'u uyokir xe' e turer uk'ani twa' uk'opyob' e b'isma'r k'otor cheyay twa' uchojb'esyay e b'ik'it maxtak, tu pater tuno'r k'aysyay, yob'orsyay, ma' bijnusyay, yi pak'ab' xe' ma' uchojb'e ub'a.

TAMARIXTO:

Xe' xejr b'etwa'r xe' cheksub'irix ma'chix ak'anpesna twa' inte' inb'utz chojb'esyaj twa' utwa'chir e b'ik'it maxtak tamarixto xe' uk'ani twa' atz'akta yi ustana're mororyokir toyb'etwa'r tama e ayanir i'ra; ajk'unar twa' uyajk'ob' era'chir, yi e chektesyaj mojr toyb'etwa'r yi e ustayaj twa' e ma'b'anb'anir xe' ch'arob'ix yi ch'resna'r utwa'chir e b'ik'it maxtak tu pater e ma'b'anb'anir yi e tzajtzejir.

TAMARIXTO

Tama uchena'r apatna'r xe' ajk'una b'ajxan. A) B'ijk :|·|| tama e jun k'ech cheyajir k'ub'esnib' twa' e chinam ixim rum.

Ucheksu'

**BIJRAR TU PATER E YOB'ORSYAJ, TZAJTZAJIR
YI MAB'ANB'ANIR PAK'AB'OB'**

▶ SAJKNUSYAJ .

CHEKSUNA'R TUNO'RIR

B'ijk . uk'oter e b'ijrar: e b'ijrar ira' uk'oter ja'x uchojb'es, loksena'r, toyb'etwa'r yi k'apesna'r e yob'orsyaj, tzajtzajir yi mab'anb'anir pak'ab', takresyaj yi chojb'esyaj twa' e ajk'ub'ir yi tojma'r tama e ma'b'anb'anir xe' che'npa.

B'ijk . . b'ajxanir: ja'x e b'ajxan yokir twa' e b'ijrarir ira'.

- a. **Muksyaj:** uchojb'es twa'ch'taka yi utwa'chir e pak'ab'ob' ajk'ub'ir, natanwa'r e mukseyaj twa' e ojroner xe' ch'arix.
- b. **Chojb'esb'ir jaxtaka:** tuno'r e pak'ab'ob' ajk'ub'ir uk'ani ajk'unarob' e chojb'esyaj b'ajner yi intya'chtaka uk'oter ja'x uchojb'esyaj yi e sut' twa'chir.
- c. **Ma' ajk'ub'ir iraj iraj:** uyokir xe' uyajk'u e b'ijrar, k'ani twa' uwira tuno'r xe' uyob'i uturer weroj b'ijnusyaj twa' e ajk'ub'ir.
- d. **Uk'oter chojb'esyaj twa' e sitz yi e ijch'ok.** Tuno'r mab'anb'anir xe' anumuy taka e pak'ab'ob' xe' b'ik'it ujab'ob', uk'oter uchojb'esyaj e sitz yi e ijch'ok ja'x uk'ani k'ub'sena'r, taka e chojb'esyaj twa' aturanob' ta morwarirob', taka uchena'r, turik yi sajta'r twa' e twa'chir yob'syaj, natanwa'r pak'ab' xe' b'ik'it ujab' kochwa' uk'ajti e twa'chir yi taka chojb'esyaj uajapi jaxir.
- e. **Ma' tzajtzajir:** tuno'r pak'ab' k'ub'sena'rto, tiktik b'ijrar, toyb'etwa'r yi chojb'esyaj, twa'chtaka, kochwa' ajk'ub'ir, ma'tuk'a uyintya'chir, jab' k'ab'ajsyaj, utwa'chir yi tiktik tzunleb'ir.
- f. **Twa'chir twa' e turer:** e ojroner yi e usreyaj twa' e pak'ab'ob' ajk'ub'ir, uk'ani ub'na'r yi k'ech e k'ubseyaj twa' ak'echpa inte'yx b'ijnusyaj xe' ma'taka uk'ani turb'ana'r e b'isma'r xe' ak'anpa twa' uturerob', taka ula'rir ujab' yi uch'yerir.

- g. **K'upseyaj twa'chirach:** ana'tantz'a utwa'chirach e pak'ab'ob' xe' ajk'ub'ir, chojb'ena'r e komonir taka utwa'chir yi k'ab'esyaj tama tuno'r ub'syaj. Uk'ani ajk'una'r uk'anpa'r yi ub'ijrar e erachir.
- h. **Arob'na'tanyaj:** e pak'ab'ob' ajk'ub'ir uk'ani twa' ajk'unob' e arob'na'tanyaj tamar utwa'chirach, takresyajir xe' utajwi ya'taka, uk'ani ajk'una'r e arob'na'tanyaj tamar e b'ijrar ajk'ob' pak'ab' tzajtakirob', sajkna'r upyarob' yi jab'arir twa' unojchinam tya' kuxpa.
- i. **B'ijrar patna'r b'ixirar:** e pak'ab'ob' ajk'ub'ir ajk'untz'a inte' jam twa' yi uyub'i uk'ejcha'r ub'ijrar patnarob' b'ixirar, sajkna'r e k'apesnib' umener e ajk'ub'irob' yi uk'ejcha'r ub'ijnusyajob'
- j. **Wakchetaka:** uyokir xe' uk'eche e b'ijrar ira', uk'ani twa' ache'npa taka uyub'na'r jaxtaka.
- k. **Ma' erer u't kochwa' inte' chuchu ujab':** jay ma'chi uyub'i ak'echpa e chuchu' ujab' twa' e pak'ab' ajk'ub'ir yi ayan e mab'anb'an b'ijnusyaj tama ujab' yi taka era'chir ujun xe' acheksuna' o twa' xamb'ar, ajk'untz'a e chuchu' ujab'.
- l. **Uyeroru't twa' uk'ejcha'r e twa'chir:** uyeroru't twa' uk'ejcha'r e twa'chirob' xe' k'aynob'ix yi kukurnob'ix yi tz'akpa'rir tama e najpesyaj xe' che'na taka e ajk'ub'ir.

B'ijk ... ojroner, ajk'una'r yi b'ijrarob' lokseb'ir: e b'ijrar ira' uk'ani yi k'apesna'r taka me'yra inb'utzir, tuno'r e inb'utzir twa' e twa'chir, mojr b'irar yi la'rir najtarir k'apesb'ir umen e nojchinam ixim rum xe' ja'x uk'ani utajwina'r e b'ijrar ira'.

Tama tuno'r xe' ma' atjwintz'a xe' ch'ar tama e b'ijrar ira', uk'ani twa' ajk'untz'a e k'otor cheyaj toyb'etwa'r yi k'ejcha'r ub'an.

SAJKNUSYAJ ..

TURER TZ'IJB'AYAJ TU PATER E YOB'ORSYAJ, TZAJTZAJIR YI MAB'ANB'ANIR PAK'AB'OB'.

B'ijk Turer tz'ijb'ayaj tu pater e yob'orsyaj, tzajtzejir yi mab'anb'anir pak'ab'ob': che'npa e turer tz'ijb'ayaj tu pater e yob'orsyaj, tzajtzejir yi mab'anb'anir pak'ab'ob' ajk'unob' e patna'r tama e otot cha' ajjorir twa' e nojchinam, xe' ja'x ak'anpa taka e la'rir xe' ukeche' uyokir xe' ja'xtaka. E ajtzijb'ayaj xe' apatna twa' e turer tz'ijb'ayaj, ja'x apejkna umen cha' ajjorir twa' e nojchinam.

B'ijk — upatna'rach e turer tz'ijb'ayaj: e turer tz'ijb'ayaj tu pater e yob'orsyaj yi e tzajtzejir twa' e pak'ab'ob' ucheksu' e patnarach ira'.

- a. K'anpa'r twa' ajb'utjor yi aromtz'ar twa' ache'npa e utirach ti'n ti'n chinamob' tama e k'ekwa'r tu pater e yob'orsyaj yi e tzajtzejir pak'ab'ob'.
- b. Aromtz'ar uk'ejcha'r uyinb'utzir uyokir yi k'ech chena'r utirach tin tin e chinamob' xe' uk'ani twa' uche'.
- c. Chena'r yi uk'ejcha'r twa' e kanwa'r uyokir moror patna'r yi xe' uyajk'etob' twa' ache' yi aromtz'ar inyajrix.
- d. Ustayaj yi ajk'una'r e b'isyokir patna'r, yi moror patna'r twa' e kajjesyaj yi e arob'na'tanyaj, inb'utz arob'na'r xe' usajka iajiraj twa' twa' tuno'r e chinam yi e nojchinam, uk'ani ub'an irna'r tuk'a pak'ab' yi e twachirach yi e mab'anb'anir twa' e turer chinamob', e jab' e twa'chirach, e ojroner twa' e turerob' arob'natanyaj yi e morwa'r xe' ja'x ajk'umpa.
- e. Numsena'r uyokir e patna'r, moror patna'r, patnarir yi kajjesyaj xe' uyajk'u uyokir e morojseyaj chinamob' twa' e b'ik'it maxtak yi ch'omob'.

- f. Ajk'una'r e ch'yerir twa' e sajkna'r, b'isma'r yi b'isnatanwa'r twa' e ma' intranir twa' e yob'orsyaj yi e tzajtzajir pak'ab'ob' jaxob'taka, e b'ijktajwintz'ar, k'ech xerb'ir najtir.
- g. Ajk'una'r inte' b'ajxan tz'ijb'ayaj yi e chujk komonir twa' tunorach najtir chinamob'.
- h. Ajk'una'r e chektesyaj yi uk'anpib' tama e tab'estz'ijb' twa' e ustab'ib' arob'natanyaj tamar e mab'anb'anir pak'ab'ob'.
- i. Ka choktiyes xe' ache'npa mab'anb'an yi e mab'anb'anir xe' una'ta, numerto' tama e patna'r xe' uk'anpib'.
- j. Ajk'una'r tya' uyokir, k'ech arob'na'tanyaj, ustana'r yi inb'utz kanwa'rir, taka ula'rir e chojb'esyaj arob'syaj yi e toyb'etwa'r xe' cha'r tama e b'ijrar ira'.
- k. Morojseña'r e patna'r yi uyokir e mojr ajpatnarob' utirach tin tin chinamob', chi ob'nob' atakresyanob' taka e turer tz'ib'ayaj, ti numen k'ajtsyaj.
- l. Chena'r b'ik'it ajjorirob' chinamob' twa' uch'yerir b'ijntajwintz'ar twa' e turer tz'ijb'ayaj.

B'ijk — **mororpak'ab'**. E turer tz'ijb'ayaj ja'x twa' uyajk'u uk'ekwa'r e b'ijrar ira' yi b'ijntajwintza'r yi uyokir e patna'r la'rir taka. Taka e b'ijnwa'r xe' k'ani twa' ajk'unpa uk'anpar e b'ijrar ira', e turer tz'ijb'ayaj uk'ani twa' uchektes yi una'ta e moror pak'ab'ob' xe' tya' turob' e morjoriob' twa' e nojchinam yi e pak'ab'irob' la'rob' taka e ayanir tama e yob'orsyaj yi tzajtzajir pak'ab'.

▶ SAJKNUSYAJ ...

Korpesyaj, chojb'enar yi arob'syaj twa' e ajk'ub'irob'

B'ijk 一 korpesyaj: aromtz'ar tama e chojb'esyaj e ustayaj yi e jab'arir twa' ak'apa e yob'orsyaj yi e tzajtzejir pak'ab', b'ajxan chujk k'ajtsyaj, tama uyokir e ojronerir tamar xe' axin anumuyto' yi tuk'a twa' anumuyto tamarob'.

B'ijk 二 chojb'esyaj: ja'x intera'taka yi uk'ani inte' ojroner taka noj ajkojkon' twa' aromtz'a e ajk'ub'ir tama e b'isma'r noj ajk'anparob' yi tz'ojila'rir matuk'a e k'ajtsyaj mab'anb'anir yi e pijchna'rir utwa'chir, b'an kochwa' e ajk'una'r yi ustayaj twa'chtaka e noj ajkojkob' ja'x uk'anparob', uk'ani twa' ukajyesob' taka inte' jun yokir ajch'ujk yi tz'ojila'rir twa' ajk'unpa uchojb'esyaj e ajk'ub'irob'.

B'ijk 三 arob'syaj: ja'x intera'taka yi k'ani inte' ojroner taka e noj ajkojkob' twa' ajk'unpa e ajk'ub'ir utz'akoner yob'syajir yi k'ayna'r, b'an kochwa' e takarnib' komonir yi pya'rir, taka uchojb'esyajir ujab' yi utwa'chirach.

Tama e morpatna'r arob'syaj uk'ani ub'na'r yi yajtanb'iru't uyojroner uk'ani k'ejcha'r e inb'utzir twa' e ma' intranir uturerob' tamar xe' b'an kochwa' ujab' yi e pak'ab'ob' xe' war atob'ay ach'yob'.

B'ijk 四 ajk'ub'ir: twa' che'nb'ir b'ijrar ira' ana'tantz'a tama ajk'ub'ir e pak'ab' xe' ub'ajner o komonir, xe' unumse e mab'anb'anir, yob'syajir, mab'anb'an b'ijnusyaj, neb'eyr tumin o k'apesna'r inb'utzir utwa'chirob', kochwa' numix cheyaj yi loksena'r xe' uche' e mab'anb'anir tz'ojila'rir toyb'etwa'r. b'an ub'an aro'mtz'a e ajk'ub'ir upya'rob' o xe' pak'ab'ob' una'tob' wakchetaka tama unumer e ajk'ub'ir yi e pak'ab'ob' xe' unumsyob' e mab'anb'anir tya' utakresyaj e ajk'ub'irob'.

B'ijk ≐ **utwa'chi e ajk'ub'ir:**

Ja'x utwa'chirach e pak'ab' ajk'ub'ir, tamar ja'x xe' achekta i'ra.

- a. Tzunlena'r utwa'chi e ajk'ub'ir yio twa' upya'rob'.
- b. E tajwintz'ar yob'syaj, k'ayna'rir yi komonir.
- c. Komonir pya'rirob'
- d. Ajb'iresyaj era'ch yi uyokir, ajnum ojroner tya' war aromtz'a yi ajk'una uchojb'esyaj twa' ak'echpa e arob'na'tanyaj tama e ojroner xe' una'ta jaxir.
- e. Ajb'iresyaj era'ch yi uyokir, ajnum ojroner twa' ajk'umpa makwir uyototob' tya' chojresb'ir. Twa' e pak'ab' xe' b'ik'i ujab'ob', e tuno'rir koj k'ub'esnib' e chinam, umorojse e ajk'amparob' xe' twob'taka.
- f. Ixna'rir tama e nojchinam xe' ch'ujb'ab'ir twa' uyokir ajk'una'r e pak'ab' xe' ajk'ub'ir.
- g. Ustayaj intera'taka twa' e noj ajk'ub'ir
- h. E chojb'esyaj yi uyeror u't twa' e twa'chir e pak'ab'ob' xe' k'aynob'ix, yi
- i. Mojr xe' ayan ub'ijrar korpest'ab'esnib' e inb'utz ch'yerir tama upak'ab'ir, inte'rir yi utwa'chir pak'ab'ob'
- j. E twa'chir xe' ucheksu' tama e b'ijk ira' ja'x intera'taka, ma' uchoktyob' xe' ja'xtaka.

B'ijk ≡ **sujtarir twa' e twa'chir**. E twa'chir xe' asajkna sujtarir, achojrespa o era'chir, yi mojr, e b'ixirar, e inte'rir, e tz'akoner, e kanwa'rir, la'rir b'ixirar, komonir pya'rir, tajwina'r b'ijnusyaj, e arob'natanyaj, arajsyajir yi tuno'r cheksub'ir umen e jun cheyajir k'ub'esnib' twa' e chinam ixim rum, b'ijrar, arob'jun yi la'rir najtarir chinam xe' cheksub'irix tama e nojchinam.

B'ijk ≡ **chektesyaj twa' e choktiyes**. Tama e era'chir k'aysyaj, b'ijkresyaj yi pichna'rir tama tiktik twa'chir xe' ch'ar tama e b'ijrar ira', uk'ani twa' kapejksan o kachoktiyes wakchetaka taka e ajjorirob' yi taka tz'ojila'rir xe' ob'nob'.

B'ijk ≡ **erojir numer najtir chinamob'**. Matuk'a e ma'b'anb'anir twa' k'upseyaj najtir chinamob' najtir chinam, intakix uxanb'esob' pak'ab'ob', e ajjorirob' twa' e najtir chinamob' uk'ani twa'.

- a. Uk'ek'ojse e erojir xejrchinam xe' ak'anpa twa' ukorpesyaj yi irna'r e mab'anb'anir twa' e pak'ab'ob'.
- b. Irna'r xe junob' twa' e twa'chir, xanb'ar yi e k'echmayaj xe' maja'x b'an.
- c. Irna'r nut'urer taka ula'rir e pak'ab' xe' b'ik'it ujab' yi inkojt nukpak'ab' twa' upya'rir.
- d. Morojsena'r e arob'natanyaj twa' ub'inwob' e jam xe' uk'anpesob' e ajcheyaj twa' e mab'anb'anir tzajtzejak'ab'ob', e jam yi e komonir taka e pak'ab'ob' yi morwarob' xe ch'urob' tama e tzajtzejajir, b'an kochwa' asajkna e b'ismar twa' e chektarir.

B'ijk ≡ arobnatanyaj twa' e morjorirob'. Tya' e k'ub'es otot twa' e tunorir ayan una'tanyaj tama inte' numer xe' ucheksu' e b'ijrar ira', uk'ani twa' uyaryob' e ajk'ub'ir tama uyokir e chojb'esyaj yi arob'syaj xe' uyub'i ajk'untz'a.

Jay e pak'ab' ajk'ub'ir b'ik'it ujab', e k'ub'es otot twa' tuno'r, uchekswob' wakchetaka ta otot korpesyaj twa' e b'ik'it maxtak yi e ch'omob' twa' e kajjesyaj yokir korpesyaj.

Jay e pak'ab' ja'x ajnajtchinamob', e ajkojkob' k'ekwa'r uk'ani twa' uchekswob' wakchetaka ta turer takarsyaj nojchinamob'.

Uyokir e sutchinamir twa' e pak'ab'ob' ajk'ub'ir yi tzajtzejir.

B'ijk ≡ jam yokir. E tzajtzejir ajk'ub'irob' uk'ani sujta'r jaxtaka, tya' ch'arix e pejksyaj taka e ajcheksuyajob' tama uchinamob' tya' kuxpob', ja'x xe' ajk'unpob' twa' uchojb'esyajob'.

E turer chinam ixim rum uyajk'u ub'ijrar usutpa'rirob' taka e nojchinam tya' kuxpob', tya' uk'ajti inyajrix e takarsyaj xe' atoytz'a tuno'r xe' atujru yi ma'chi ab'ontz'a ujun xe' twa'ch.

Turer takarsyaj pak'ab'ob', ja'x e la'rir xe' ucheksu' era'chir twa' e b'ik'it e maxtak yi e ch'omob', ja'x xe' ax'n uk'eche e sutpa'r twa' e pak'ab'ob' xe' b'ik'it ujab'ob'.

Tama tuno'r, e morjorir komonir najtirobach', tamar uturer takarsyaj chinamob', uk'eche wakchetaka e takarsyaj era'chir twa' tuno'r e ajximrumob' tzajtzejir ajk'ub'irob' pak'ab'ob' tama inte'yx najtchinamob', taka b'ijnusyaj xe' k'ani uchojb'e ukorpesyaj tamar e turer ixim rum tama e chinam tya' turu'.

B'ijk ≡ k'ejch'ar usutpa'rir. E morjorir komonir najtirob'ach uk'ani twa' apatnob' taka uwetajpatanarob' tama uchinamob' tya' kuxpob' e tzajtzej ajk'ub'irob' pak'ab', uyokir xe' ache'npa ustab'ir e sutpa'r taka utakresyaj e twa'chir pak'ab'ob', uk'ani irna'r uchpjb'esyaj twa' e ajk'ub'ir yi e tiktik yokir era'chir taka ukomonir xe' ache'npa, yi ula'rir chenb'ir taka e ajk'ub'ir yi ma'chi twa' ak'echpa e yokir sutparir, uk'ani twa' ajk'unpa e takarsyaj twa' e tz'akoner yi e b'ijnusyaj, xe' ak'etpa uyinb'utzir e ajk'ub'ir, b'anixto' ub'an utwa'chir junach' tama uturer ib'ijitix yi inyajrer tama e chinam tya' k'otoy.

Jay era'ch tw' e ajk'ub'ir xe' uyub'i asutpa tama uchinam axin ache'npa majax taka ko'ra mab'anb'anir yi majax arob'ir. Twa' ixto' e'ra, ja'x e ajk'ub'ir matuk'a ujunach', e morjorir komonir najtirobsch uk'ani twa' uchujku taka e chinam tya' tari', e junob' twa' e xanb'ar4 yi ajk'unpa tuno'r xe ak'anpa twa' asutpa.

B'ijk ≡ utwa'chir e pak'ab'ob' xe' ak'echpa ta sutpa'rir. E morjorirob' komonir najtirob'ach uk'ani twa' uk'anpesob' jaxtaka e twa'chirob' ira'.

- a. Ajk'unar e pya'rir ajb'iresyaj najtirchinam taka uyarena'r e twa'chirob' na'tayajirob'.
- b. Ajk'unar e b'isma'r xe' twa' e chojb'esyaj twa' ula'rir, xe' twa'taka yi natanwa'r e tajwina'r yob'syajir, muktz'ojyir yi komonir twa' e tzajtzej ajk'ub'ir, morojsena'r taka e turer arob'syaj komonir.
- c. Ajk'unar e ma' intranir twa' ojonob' taka upya'rob' yi mojr xe' jaxob' xe' turob' ta nojchinam tya' kuxpob' twa' ma' intran ak'otob' aturanob' inyajrix.
- d. K'ek'ojsena'r e morojsena'r taka e twa'chirob' najtir chinam yi morjorir takarsyaj chinamob', juna'r twa' chojb'esyaj twa' e nojchinam tya' kuxpa e ajk'ub'ir, taka ub'ijnusyaj xe' twa' ajk'unpa uchojb'esyaj yi arob'syaj b'ajxan yi nakpat usutpa'rir.

B'ijk ≡ **k'ejcha'r komonir patna'rob' twa' e chojb'esyaj, arob'syaj yi sutpa'rir**. E turer tz'ijb'ayaj twa' e inb'utzir komonir yi e morjorirob' najtir chinamob', uk'ani twa' uyajk'u yi uk'eche uyokir e b'isma'r twa.

- a. K'ejcha'r komonir patnarob' twa' e chojb'esyaj yi arob'syaj twa' tzajtzej ajk'ub'irob' pak'ab'ob' yi.
- b. K'ejchar komonir patna'rob' twa' e sutpa'rir tzajtzej ajk'ub'irob' ub'na'r ub'ijnusyajob' tama xe' uyusrob' twa' ma'chix asujtob'.

► KAJYESNIB'

MATAKIR ERORU'T E YOB'ORSYAJ, TAKA E MAB'ANB'ANIR YI TZAJTZAJIR PAK'AB'OB'.

B'ijk Ⓢ uchektes utzikma'r'ir ira' |. tama e b'ijk :|| twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

— ti'n amajka tama e toyb'etwa'r xe' ch'ar tama e b'ijk xejr . yi kajyesnib' ...

B'ijk .. uchektes utzikma'r'ir ira' |. tama e b'ijk |:| twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

— tamar e numer cha' jamir tama e toyb'etwa'r xe' turix twa' e mab'anb'anir ch'ar tama uyokir . y .. kajyesnib' tama e tz'ejpun .. tama e xejr b'etwa'r.

B'ijk :. uchektes utzikma'r'ir ira' |. tama e b'ijk ti twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

— Tama e mab'anb'anir che'nb'ir tu pater e pak'ab'ob' xe' b'ik'it ujab' ja'x axin ajk'unpa tama e tojma'r akajyespa atz'ikpa tya' e ajk'ub'ir utz'aktze ujab'.

B'ijk qe uchektes e b'ijk ira' |:|| inyajrix (bis) twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk |::| (bis). K'aysyaj tu pater e pak'ab'ob' b'ik'it ujab'.

Chi Xe' uche' tiktik mab'anb'anir taka inkojt pak'ab' b'ik'it ujab' yi taka pak'ab' xe' matuk'a unatanwa'r, ma' una'ta tuk'a uche', yob'syaj, muktz'ojyir, mok o uturb'a e sitz tama inte' mab'anb'anir xe' axin unumse, ja'x amajka ta majkib' pak'ab' taka cha' yi jo' jab', ma' ajk'unpa xe' ch'arix tama e mojr mab'anb'anir.

B'ijk ·:| ache'npa e b'ijk ira' |::| twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk |::| mok b'onb'ir kurwa'r. Chi una'ta xe' ukojko e b'onb'ir mok kurwa'r, yi ub'oni inte'x pak'ab', axin amajka ta majkib' pak'ab' taka cha' yi chan jab'. Jay e ajk'ub'ir ja'x b'ik'it ujab' yi matuk'a una'tanwa'r, e toyb'etwa'r ach'i taka cha' ux xejrir.

B'ijk ·| uchektes e b'ijk ira' |::|| twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk |::|| inyajrix (bis) patna'rir twa' e pak'ab'ob' b'ik'it ujab' tama e patna'r mab'anb'anir tinerach'. Chi' uche' apatna' e pak'ab' xe' b'ik'it ujab' tama patna'r mab'anb'an xe' amokran, uk'ekwa'rir yi tinerach'. Ja'x amajka ta majkib' taka cha' yi chan jab' yi inte' tujrur ink'ar (20 mil) yi jok'ar (100 mil) tumina'r.

B'ijk ·| ache'npa e kajyesnib' ... tama e tzejppjun .. twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

Kajyesnib' ...

Tama e mab'anb'anir tu pater xanb'ar yob'orsyaj twa' e pak'ab' xe' b'ik'it ujab'ob'.

B'ijk ·:| ache'npa e xejr · tama kajyesnib' ... tama e tzejppjun .. twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

Yokir ·

Tama e yob'orsyaj

B'ijk ·||| ache'npa e b'ijk ||:|| twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡
-:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk ||:| **pichna'rir**: tin chi taka yob'syaj o muktz'ojyir k'ani uyo'se ub'a taka inkojt pak'ab', yi uyo'se tiktik uxejrir ub'a e ayanir, tamar xe' aromtz'ix yi uk'aye inkojt pak'ab' twa' ja'x uche'. Ja'x amajka ta majkib' pak'ab' taka waxik yi chanla'in jab'. Irajiraj uchyob' e mab'anb'anir ira' tya ajk'ub'ir ja'x inkojt pak'ab' chanla'in ujab' yi ja'x inte' pak'ab' matuk'a unatanwa'r yi ma' una'ta tuk'a uche' b'an tya' ma' ub'isi e yob'syaj yi e muktz'ojyir. E toyb'etwa'r xe' ajk'unpa, ma' ak'unpa xe' ch'arix a'ni tama e mojr mab'anb'anir.

B'ijk ·||| ache'npa e b'ijk ||:|| twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡
-:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk ||:| **inyajrix. Yob'syaj yob'orsyaj**. Chi taka pichna'rir yob'syaj yi muktz'ojyir uche' e mab'anb'anir yob'orsyaj yi lab'axoxo tama inte'yx pak'ab', e ajtz'ojyir, ja'x xe' ma'tuk'a umab'anb'anir ja'x k'ani twa' amajka ta majkib' pak'ab' taka jo' yi waxik jab'. Irajiraj uchyob' e mab'anb'anir ira' tya ajk'ub'ir ja'x inkojt pak'ab' chanla'in ujab' yi ja'x inte' pak'ab' matuk'a unatanwa'r yi ma' una'ta tuk'a uche' b'an tya' ma' ub'isi e yob'syaj yi e muktz'ojyir. E toyb'etwa'r xe' ajk'unpa, ma' ak'unpa xe' ch'arix a'ni tama e mojr mab'anb'anir.

B'ijk ·||| ache'npa e b'ijk ||:|| twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡
-:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk ||:| **e mab'anb'anir twa' e toyb'etwa'r**. e toyb'etwa'r ja'x twa' ajk'unpa tama e mab'anb'anir xe' ucheksu e b'ijkob' b'ajxan, ja'x ab'oro tama cha' yi ux xejrir tama xe' ucheksu' ira'.

- tya' e b'ijnusyaj ache'npa tama uyokir komon taka cha' yi me'yra pak'ab'ob'
- tya' e ajk'ub'ir ja'x k'ayb'ir tuk'ot xe' ja'x nukpak'ab'ix, ajmok, ukojko inte' mab'anb'anir tzajtakir yi turu' tzunleb'ir twa' ma' alok'oy.
- tya' e ajcheyaj uk'anpes e jujrib' yi e ayanir twa' ch'ajja', yi mojr takarnib' xe' umokres utz'akoner e pak'ab' xe' k'ayna yi ma'tuk'a unatanwa'r.
- tya' ache'npa tu pater e ixik kuchur yi ach'enpa inte' mab'anb'anir tama uturer.
- tya' e ajcheyaj upya'r e ajk'ub'ir, o ja'xtaka taka ukanseyajir, ut'ab'se, k'ub'seyaj, chojb'esyaj, ajkojk, yi ja'x unoxib', ja'x a'ni unoxib', upya'rir a'ni e ajk'ub'ir yi ja'x inkojt upya'r tama uk'oter e b'ijrar.
- tya' e Numer k'upseyaj, e ajcheyaj ub'oni tiktik mok tama e kurwa'r e ajk'ub'ir.
- tya' e ajcheyaj ja'x inkojt ajk'ampa'r yi ja'x inte' ajkanseyaj tama uk'oter cheyaj.

B'ijk ••|| ache'npa uyokir — yi kajyesnib' ... tama e tzejp jun ..tama xejr b'etwa'r cheksuna'r tzikma'r.

Yokir —

Mab'anb'anir tu pater e pak'ab'ob' xe' ayob'ornob'

B'ijk ·:|| ache'npa e b'ijk |:|| twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡: || ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk |:|| *sub'arir yob'orsyaj*. Chi k'ani uche' yi k'ani uche' inte'yx pak'ab' e yob'orsyaj tu't e b'ik'it maxtak' yi tu't e pak'ab' xe' matuk'a unatanwa'r, ja'x amajka taka inte' toyb'etwa' ux yi jo' jab'.

B'ijk :|| ache'npa e b'ijk |:|| twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡: :|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk |:|| *turaner tama e ma'b'anb'anir yi pujka'r e pispis'ayaj taka e b'ik'it maxtak*. Ja'x amajka ta majkib' pak'ab' taka ux yi jo' jab', chi.

- a. Uyajk'u e cheksuna'r yob'orsyaj twa' e nukpak'ab', yi e b'ik'it ujab'ob' y b'an ub'an e matuk'a unatanwa'r.
- b. Ajk'umpa e b'ik'it maxtak twa' ochob' tama e cheksuyaj yob'orsyaj xe' twa'taka e nukpak'ab'ob'.
- c. Usajkob' tiktik kochwa' twa' upukyob' e ayanir pispis'ayaj taka e pak'ab'ob' xe' b'ik'it ujab'ob'.
- d. Usajkob' tiktik kochwa' twa' utajwyob' e ayanir pispis'ayaj e pak'ab' xe' b'ik'it ujab'ob'.

B'ijk ·:|| ache'npa e b'ijk trp twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡: :|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk |:|| *b'ajk'usyaj yob'orsyaj*. Chi tamar tiktik ma'tuk'a ub'ijnusyaj yi ub'ak'ujse twa' uyob'ores yi ukete e ojroner, me'y tunorir, me'y twa' ub'a twa' matuk'a uk'ub'esyajir. Ja'x amajka ta majkib' pak'ab' inte' yi ux jab'.

Jaxtaka ub'an e toyb'etwa'r ajk'unpa ja'x xe' ch'arix ak'anesna twa' e mab'anb'anir, ux ojroner che'nb'ir tamar tiktik jun chujb'ab'irix taka sajknyaj yob'orsyaj twa'taka e pak'ab'ir, pya'rir yi inteyx, xe' ch'arix ch'ujb'ab'ir tama e sasa'tak'in, kank'ajkir yi inte'yx tab'esnib', cheksub'ir twa' tuno'r yi twa'chtaka, taka e mab'anb'an pak'ab' xe' ja'x tama e tz'ijb'ab'ir yi tama ux pak'ab'. Ja'x amajka ta majkib' pak'ab' cha' yi chan jab' ti'n uyajk'u tiktik jun, uxob' utz'ijb'ab'ir xe' che'nb'ir me'y lokseb'ir xe' ch'ar tama e b'ijk ira'.

B'ijk ·||| ache'npa tama uk'ab'a' yokir ㄣ tama e kajyesnib' ... tama e tzejpjun .. twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -::|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

UYOKIR y

E mab'anb'anir tzajtzajir yob'orsyaj

B'ijk ·||| ache'npa e b'ijk |::|| twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -::|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

Bijk |::|| **chektesnib', ch'ujknib' yi wakchetakix twa' e chonb'a.**
e tzajtzajir twa' inte' nukpak'ab' tamarixto e chektesnib', ch'ujknib' yi wakchetakix twa' uchonb'a, ja'x amajka ta majkib' pak'ab' taka jo' yi la'in jab' yi taka inte' tujrir la'in uyuxk'ar (50 mil) yi jo'k'ar (100 mil).

B'ijk ·||| ache'npa e b'ijk |::|| twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -::|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk |::|| **chektesnib' ch'ujknib' yi wakchetakix twa' e tzajtzajir chonb'ar.**
E toyb'etwa'r xe' ch'ar tama e b'ijk b'ajxan ja'x ach'ijsena tama e ux xejrir, tama ucheksu' ira'.

- a. jay tama e tzajtzejir yob'orsyay e pak'ab' kuchur a'ni.
- b. Tya' e ajcheyaj ja'x upya'r e ajk'ub'ir, yi jaxirach taka ukanseyajir.
- c. Tya' e ache'npa e mab'anb'anir taka e ajjorirob'.

B'ijk :||| ache'npa e b'ijk |::|| twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r
 ≡ -::|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk |::|| *chena'r e yob'orsyay toyb'ir taka pak'ab'ob' b'ik'it ujab'.*

Chi twa'taka yi twa' uxpak'ab', chena'r taka tiktik yob'orsyay taka e pak'ab' b'ik'it ujab', uyajk'u yi umajres e uxpak'ab' taka tumin o taka inte'yx ayanir twa'taka uche' xe' ja'x uk'ani. Ja'x amajka ta majkib' pak'ab' taka jo' yi waxik jab', ma'chi ajk'unpa e mab'anb'anir twa' e b'etwa'r xe' ch'arix a'ni.

B'ijk :||| ache'npa e b'ijk |::|| twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r
 ≡ -::|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk |::|| *tojya'r tamar e chektesnib' ch'ujknib' yi wakchetakix twa' e chonb'ar.* Chi twa'taka yi twa' uxpak'ab', chena'r taka tiktik yob'orsyay taka e pak'ab' b'ik'it ujab', uyajk'u yi umajres e uxpak'ab' taka tumin o taka inte'yx ayanir twa'taka uche' xe' ja'x uk'ani. Ja'x amajka ta majkib' pak'ab' taka ux yi jo' jab'.

B'ijk :@||| ache'npa e b'ijk |::|| twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡
 -::|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk |::|| *Loksena'r e pispisb'ayaj twa' e pak'ab'ob' b'ik'it ujab'ob'.*

chi uche' tiktik twa' ulokse' yi uche' inte' pispisb'ayaj xe' ch'ar e me'y yi ojroner tamar twa' inkojt yi me'yra b'ik'it maxtak yi pak'ab' xe' matuk'a una'tanyajob', tama e mab'anb'anir pispisb'ayajob', ja'x amajka ta majkib' pak'ab' taka la'in jab' yi k'ani twa' utoyi' inte' tujrur taka la'in uyuxk'ar (50 mil) yi jo'k'ar ucha'b'akar tuminar (500 mil quetzales).

B'ijk ∴ ache'npa e b'ijk |::| cha'yajr, twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk |::| cha'yajr. Chojna'ryi cheksuna're pispisb'ayaj twa' inkojt pak'ab' b'ik'it ujab'ob'. chi ucheksu' yi ulokse uchoni' e me'y pispisb'ayaj twa' e b'ik'it maxtak yi pak'ab' xe' matuk'a unatanyajob', tya' ak'anesna e me'y yi e ojroner, ja'x amajka ta majkib' pak'ab' taka wak yi waxik jab' yi k'ani twa' utoyi' inte' tujrur taka la'in uyuxk'ar (50 mil) yi jo'k'ar ucha'b'akar tuminar (500 mil quetzales).

B'ijk ∴ ache'npa e b'ijk |::| uxyajr, twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk |::| uxyajr. K'echer umen e me'y twa' e b'ik'it maxtak.

Chi una'ta yi k'echer umen e me'y pispisb'ayaj twa' inkojt yi me'yra b'ik'it maxtak yi pak'ab' xe' matuk'a una'tanwa'r pispisb'ayaj, ja'x amajka ta majkib' pak'ab' taka cha' yi chan jab'.

B'ijk ∴ ache'npa e b'ijk |::| chanyajr, twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk |::| chanyajr. uk'anesna'r tama e xanb'arir twa' e tzajtzejir yob'orsyaj chonma'r twa' e pak'ab'ob' b'ik'it ujab'ob'.

Chi uyajk'u, umorojse, uk'ek'ojse tiktik kochwa' twa' ache'npa e mab'anb'anir xe' ch'ar tama e yokir ira', tamar e xanb'ar najtir chinam, ja'x amajka ta majkib' pak'ab' taka wak yi la'in jab' yi jo'k'ar (100 mil) yi jo'k'ar ucha'b'akar tuminar (500 mil quetzales).

B'ijk ∴ ache'npa e b'ijk |::| jo'yajr, twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk |::| jo'yajr. Numer twa'taka e tzajtzejir. E toyb'etwa'r twa' e mab'anb'anir xe' ch'ar tama e b'ijkob' |::|, |::|, |::|, |::|, |::|, |::|, |::|, cha'yajr, |::|, uxyajr, ach'i cha' yi ux xejrir jay e ajk'ub'ir ma'tuk'a waxikla'in ujab' yi ja'x ukojko chanla'in jab'; tama ux yi chan xejrir jay e ajk'ub'ir ja'x pak'ab' xe matuk'a uchanla'in jab' yi taka cha' utoyb'etwa'r ajk'unpa jay e ajk'ub'ir matuk'a ula'in jab'.

B'ijk : | ache'npa e b'ijk |::||, twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r
≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk |::|| tama e chena'r toyb'etwa'r. Tamar uk'ejcha'r e chena'r
toyb'etwa'r tama e cheba'r tama e mab'anb'anir xe' ch'ar tama
kajyesnib' ux twa' e tzejp jun . . tama xejr xe' ch'ar tara'.

- q ja'x chena'r twa' tuno'r xe' ch'ar tama k'ub'es otot twa' tuno'r.
- .. e najpesna'rir twa' e pak'ab' k'ayb'ir yi twa' uyeroru't era'chir
ma'chi ajk'unpa k'ech b'etwa'r, uk'ub'es e b'etwa'r yi e b'etwa'r xe
ajk'unpa.
- ... e chena'r k'ech b'etwa'r ma' uyub'i ketpa', che'npa wakchetaka.
- tuno'rir koj k'ub'esnib' e chinam ja'x uche' e juna'r kochwa' e
toyb'etwa'r yi chena'r pak'ab'. Tya' e ajk'ub'ir ja'x inkojt pak'ab'
b'ik'it ujab' yi matuk'a uyeroru't era'chir, tya' ayan e mab'anb'anir
taka e ajk'ub'ir, yi tama tuno'r numer uk'ek'ojse utwa'chir e b'ik'it
maxtak turu' tzajtzej taka ula'rir uk'oter.
- k'ub'es otot twa' tuno'r uche' e juna'r twa' ajcheyaj pak'ab'ir tya' e
ajk'ub'ir ja'x inkojt pak'ab' xe' matuk'a utumin.
- ⊖ e ajk'anparob' ja'x twa' uchob' e cheksuna'r xe' k'ech komonir
irna'rir wya'r, tya' b'an uk'ajti e ajk'ub'ir o uyeroru't era'chir.

B'ijk :| ache'npa e b'ijk |::||, twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk |::|| e toyb'etwa'rir. Xe' uchob' e mab'anb'anir xe' ch'ar tama e kajyesnib' ... tzejpjun .. tama e xejr b'etwa'r xe' ajk'unpa maja'x ajtaka xe' b'etwa'r tama e mab'anb'anir xe' ucheksu' tara'.

- . q jay e ajcheyaj ja'x inkojt pak'ab', najtchinamir, ajk'unpa e b'etwa' twa' alokse'npa tama e nojchinam xe' ache'npa wakchetaka tya' utz'aktze' e b'etwa'r xe' ch'arix a'ni.
- .. jay e mab'anb'anir ja'x chenb'ir umen inkojt pak'ab' ajtz'ijb' twa'chir e'ra twa' e k'ekwa'r che'na'r xe' ub'ijnu yi upya'rir xe' takarsan tama sajtakir xe' uya're' e satpa'r twa' e jun twa' e chonma'r, b'an kochwa' e mab'anb'anir twa' uche' e patnarirob' chonma'r tama inte' ajk'in ixna'r la'rir chamseyaj twa' e toyb'etwa'r xe' ajk'unpa.
- ... jay e ajcheyaj uche' umab'anb'anir tama uchena'r e mab'anb'an uk'oter, twa' uwejtz'una'r natanyaj, tya' a'rena twa' ma'chi uche' e uwejtz'una'r tama una'tanyaj patna'r tama inte' ajk'in irna'r la'rir cha'yajr twa' e toyb'etwa'r xe' ajk'unpa.
- komonir taka e toyb'etwa'r xe' ch'ar, a'rena twa' ma'chi uche' e'rachir tya' uchena'r mab'anb'an ja'x xe' che'npa taka e k'ekwa'r twa' uwejtz'una'r taka inb'ijk twa' e patnarob' nut'ur inte' b'ijnusyaj.

B'ijk ::| ache'npa e b'ijk ||: uxyajr, twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk ||: uxyajr. Sajtakirob' twa' e pak'ab'ob'. Ch'ujb'na'r mab'anb'anir twa' e sajtakob' pak'ab'ob' tya' uyub'yob'. E k'echxantar pak'ab', numseyaj t'ab'esna'r, chajma'r twa' inkojt yi me'yra pak'ab'ob' taka uk'apa'r twa' e tzajtzejir. Chi uche e'ra e mab'anb'anir b'an twa' uk'ekwa'r are'na'r uman e aj-jorir taka chujkmayaj twa' e waxik yi waxik la'in jab' yi tojma'r twa' jo'la'in jo'la'ink'ar (300 mil) yi jo'k'ar ucha'b'ak'ar (500 mil) tuminar.

Mamajchi tama e k'ajna'r uyub'i chajma'r e umen e ajk'ub'ir tzajtzejir pak'ab' yi tama ucheksuyaj era'chir.

Twa' uk'apa'r e mab'anb'anir tzajtakir pak'ab'ob' xe' una'ta kochwa' e chon'b'a'r xe' twa' inteyx tzajtzajir twa' e mab'anb'an chonb'a'. e patna'rob' yi e takarsyaj k'ekwa'r, ti'n ayanir twa' e tzajtzajir patna'r e k'ajna'r tumin ti'n inteyx uche' twa' inkojt pak'ab' sajtku't, morwa'r takarsyaj, e irnib' twa' e pak'ab'ob' e loksena'r yi e chonma'rir inb'ijk yi ume'ynir b'a', e majkarir twa' e ch'om pak'ab'ob' xe' b'ik'it ujab'ob' wa' e morwa'rob' una'ta uyokir patna'r k'anparir uyokir twa' e nujb'yar xe' ma'taka ak'ajna.

B'ijk :|| ache'npa e b'ijk ||: chanyajr, twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk ||: *chanyajr. Tojma'r tama e tzajtzajir pak'ab'ob'.* Chi' twa' b'an la'rir tzajtzajir xe' b'an taka e mab'anb'anir ajk'una inkojt pak'ab' inte' tuminar yi mojr ayanir, ja'x amajka ta majkib' pak'ab' taka wak yi waxik jab'. E toyb'etwa'r xe' ch'ar tziyb'ab'ir b'ajxan ja'x ach'i cha' yi ux xejrir jay e toyma'r ache'npa tama e tzajtzajir taka inkojt b'ik'it maxtak xe' ukojko chanla'in jab'; yi ja'x ach'i jay e pak'ab' ja'x inkojt b'ik'it maxtak xe' matuk'a ula'in jab'.

B'ijk :|| ache'npa e b'ijk ||: uxyajr, twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk ||: *numer tzajtzajir.* E toyb'etwa'r xe' ch'ar tama e b'ijkob' b'ajxan ach'i taka ux xejrir, jay anumuy numerob' xe' uchekta ira'.

- jay e kejta'r pak'ab', majkib', e'xna ux ajk'in.
- : jay tama e chena'r mab'anb'anir uk'aye taka chamseyaj, mab'anb'anir tzajtzejir twa' e pak'ab' xe' k'ayna'.
- ∴ jay e mab'anb'anir che'nb'ir umen cha'kojt pak'ab'ob'.
- ∴ ja'y e ajk'ub'ir umen e mab'anb'anir, ja'x aketpa' satem uxor, twa' tunor' e jam.

Jay e toyb'etwa'r ja'x e mab'anb'anir xe' ch'r tama e b'ijkob' |:∴, |:∴, |:∴, cha'yajr, |:∴, |:∴, |:∴, cha'yajr, |:∴ uxyajr, |:∴, chanyajr, ||∴, uxyajr, ||∴, chanyajr, e toyb'etwa'r ach'i tama ux xejrir jay anumuy tiktik e e kochwa' e'ra:

- a. Jay anumuy e mab'anb'anir
- b. Jay anumuy e nujb'yar xe' ma'taka ak'ajna, uch'ujna'r twa' inkojt sitz umen e mojr ch'ujkna'r twa' e kuxpa'r k'apa'r yi k'ijna'r twa' uchinamir twa'chir.
- c. E pak'ab' maturu' inb'utz jay ma'taka ob'na tzajtaka twa' inkojt nukpak'ab'.
- d. Jay e ajcheyaj ja'x upya'r e ajk'ub'ir yi ja'x uk'eche e kanwa'rir, ut'ab'se, uchojb'es yi ja'x unoxib', ja'x a'ni unoxib', upya'r yi upya'r a'ni e ajk'ub'ir o twa' utatob'.
- e. Jay ajcheyaj uk'anpes e jujrib', ch'ajja', mab'anb'an k'opot, mab'anb'anir, yi mojr takarnib' o mab'anb'anir xe' umokres e pak'ab' xe' k'ayb'ir.
- f. Jay e ajk'ub'ir ja'x kuchur war.
- g. Jay e ajcheya twa' e mab'anb'anir tzajtzej pak'ab' ja'x ajjorir, ajk'anpa'r twa' tunor tama uk'anpib'.

E toyb'etwa'r xe' ajk'unpa cha' xejrir b'an kochwa' ch'ar tama e b'ijkob' ||· y ||: jay e cheyaj ache'npa mukur tu't e ajkojkob' yi jay e ajk'ub'ir ja'x mato'tuk'a uwaxikla'ian jab' yi ayanix chanla'in ujab'; tama ux xejrir jay ma'totuk'a uchan la'in jab' ayanix ula'in jab'; yi cha'b'ir jay e pak'ab ma'to tuk'a ula'n jab'.

B'ijk :|| ache'npa e b'ijk ·||:||, twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk ·||:|| **ma' erachir twa' inkojt kuchur.** chi umajres xe' ja'x kuchur twa' uchami ux xejrir pak'ab', twa'chir xe' majax twa', ja'x amajka ta majkib' pak'ab' taka ux yi jo' jab' yi inte' tujrur taka la'in (10 mil) yi jok'ar (100 mil) tuminar.

E ajtz'akoner, pak'ab'ob' twa' e tz'akoner yi ajk'ob' ja'x atakarsan taka uchena'r e mab'anb'anir ira', Maja'x ajtaka e toyb'etwa'r xe' ch'arix jax amajka taka mab'anb'anir twa'taka twa' cheyaj k'oter tama e cha'b'ir twa' e toyb'etwa'r xe' ajk'unpix.

B'ijk ·||:|| ache'npa e b'ijk ·||:|| twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk ·||:|| **uyeror u't twa' inkojt sitz tamar inte'yx.** Chi cheksu' u't tu pater inkojt ch'urk'ab' tamar inte'yx. Ja'x amjaka ta majkib' pak'ab' taka waxik yi la'in jab' yi taka inte' tujrur twa' jo'k'ar (100 mil) yi jo'k'ar ucha'b'ak'ar (500 mil) tumina'r.

B'ijk :|| ache'npa e b'ijk :||, twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk :|| ma' k'ajpesna'r yi ustayaj turer pak'ab'ir. Ja'x amajka ta majkib' pak'ab' taka jo' yi waxik jab' yi inte' tujrur taka jo'k'ar yi jo'k'ar ucha'b'ak'ar (500 mil) tumina'r, chi:

1. Maja'x b'an inchoktiyes yi utzijb'a ub'a tama e u'tz'ijb' twa' e pak'ab'ob xe ja'x, tuno'r mab'anb'anir chenb'ir twa' e turer pak'ab'ir twa' e pak'ab' yi una'ta yi war uche e tama e tz'ijb'ib majax b'an.
2. Umuki usitz twa'taka asatpa utwa'chir yi uturer pak'ab'ir.
3. Utz'ijb'a inte' ch'urk'ab' xe' ma turu' yi uyajk'ob' uk'ab'ob' e tatab'irob' xe' majax b'an.

E ajk'anpa'r twa' tuno'r xe' war una'ta yi utz'ijb'a inte' xe' maja'x b'an tama e u'ttz'ijb' twa' e pak'ab' xe' twa'taka, ja'x amajka ta majkib' pak'ab' taka wak yi la'in jab', mab'anb'anir twa' patna'r yi k'oter twa' tuno'r tamar e toyb'etwa'r xe' ajk'unpa.

B'ijk ::|| ache'npa e b'ijk :|| cha'yajr, twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk :|| *cha'yajr.ch'an maxtak ma'taka*. Chi twa' uch'ami e maxtak twa' inkojt pak'ab' twa'chirach, uchojreser taka inkojt pak'ab' yi ux pak'ab' inte' tumina'r o ayanir, twa'taka ajk'una, ja'x amajka ta majkib' pak'ab' taka ux yi jo' jab' yi inte' tujrur taka ink'ar (20 mil) a jo'k'ar (100 mil) tuminar. E toyb'etwa'r ajk'unpa majax taka e mojrur xe' ch'ari a'ni umen e morjorir tama inteyx mab'anb'anir.

B'ijk ::|| ache'npa e b'ijk :|| uxyajr, twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk :|| *uxyajr. K'ajtsyaj xe ma'taka twa' e ch'am maxtak*.

E ajk'ampar twa' tuno'r xe' war una'ta tama e k'ajtsyaj, uyajk'u utz'ijb'a inte' ch'an maxtak, taka uk'anpesna'r juna'r yi u'ttz'ijb'ab'ir tama e u'ttz'ijb' twa' tuno'r xe' majax b'an yi tya' utz'ijb'a ub'a inkojt b'ik'it maxtak yi inte'yx arob'na'tanyaj uk'ajti e b'ijrar twa' ajk'unpa e ch'am maxtak, jax amajka ta majkib' pak'ab' taka wak yi la'in yi ninte' tujrur la'in uyuxk'ar (50 mil) yi jo'k'ar (100 mil) tumina'r.

B'ijk :|| ache'npa e b'ijk |||· cha'yajr, twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk |||· *cha'yajr jam ma' era'ch twa' ub'a' e pak'ab'ob'.*

chi tiktik mab'anb'anir xe' ulokse', ut'ab'se, uchoni yi uk'anpes ub'a' e pak'ab'ob' xe' b'ixirob' yi twa' e chamenob'ix, ja'x amajka ta majkib' pak'ab' taka jo' yi la'in jab'.

B'ijk -:|| ache'npa tama e tzikma'r ÷ twa' e b'ijk · tama e jamir twa tuno'r e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

÷ tama e tzajtzejir: yob'syaj, muktz'ojyir. e b'ajxan ja'x xe' ucheksu' e k'ekwa'r twa' e pak'ab'ob' yi ayanir. e nakpat ja'x e b'ajk'usyaj twa' e pak'ab'ob' yi tuno'r xe' umokres ub'ijnusyaj e pak'ab'ob' yi ab'ijkran e ma' uk'ani ub'a, atijrna' uch'yerir twa' e pak'ab'ob' jaxto' kochwa'; e mab'anb'anir, xejb'syaj twa'taka yi utwa'chirach, k'ayna'r tzajtaka tzunlena'rir, majresyaj, k'ayna'r, tzunlena'r tumin twa' uwyar, jaxto' ana'tantz'a xe' ayan e muktz'ojyir b'anub'an tya' anumuy xe' ak'ajpesna' twa' e ajcheyaj uche' xe' b'an uch'ami.

B'ijk -:|| ache'npa tama e jamir twa' tuno'r, twa' e xejr b'etwa'r, cheksuna'r tzikma'r ≡ -:|| ta morjorir nojchinam tamar ak'etpa kochwa' e'ra.

B'ijk ·| jay e mab'anb'anir twa' e k'anpesna'r pak'ab'ob' b'ik'it ujab'ob' tama e patnarob' mab'anb'an twa' ularirach utwa'chir, ayan e pispis'ayaj twa' e b'ik'it maxtak, twa'taka yi mab'anb'an, ma' era'ch xe' kuchur, uyeroru't inkojt ch'urk'ab' twa' inte'yx, ma' k'ajpesna'r yi ustayaj turer pak'ab'ir, ch'an maxtak ma'taka, K'ajtsyaj xe ma'taka twa' e ch'am maxtak. Ja'x ache'npa taka uk'apa'r e mab'anb'anir twa' toyma'r tzajtzej twa' e pak'ab'ob', e toyb'etwa'r ajk'unpa xe' ch'arix umen e morojsyaj twa' mab'anb'anir tzajtzej pak'ab'.

KAJYESNIB' |

AJKUNA'R E TOJMA'R TWA' E TZAJTZAJ PAK'AB'

B'ijk :||| *k'apa'r toyma'rir*. E tojmarob' tamar e mab'anb'anirob' twa' e tzajtzaj pak'ab'ob', uk'ani twa' atojyob' e ajk'ub'ir tama e mab'anb'an che'nb'ir, xe' ajk'unpa tuno'r tujrur irna'r twa' tuno'r uyustana'r yob'syaj, muktz'ojyir yi tzajtzaj tumin, jay e ajk'ub'ir ucheksu' xe' majax upya'r yi jay ma'chi uk'ajti e k'apa'r toyma'r, yi uyakta ucheksu' e ma' pya'rir. B'an kochwa' ch'ar tama e mab'anb'anir. E k'apa'r toyma'r ajk'unpob' umaxtakob' jay e ajk'ub'ir ja'x chamix.

B'ijk :||| *b'isma'r jaxtaka twa' b'ajxan sajkcheyajir*.

Tama e k'ajtsyaj b'ajxan sajkcheyajir tama e mab'anb'anir xe' ch'ar tama e b'ijrar, ajk'unpa' uyajk'una'r utwa'chirach yi e utwa'chir e ajk'ubir tama e k'upsyaj che'npa'r.

B'ijk :| *ajk'una'r tama e b'ijrar tu pater e tz'ojyir morojsyaj tama e mab'anb'anir tzajtzaj pak'ab'ob'*. Twa' uka'pa'r e sajkm'a'r yi ajk'una'r e toyb'etwa'r mab'anb'anir tzajtzaj pak'ab'; ajk'unpa uyokir tamar e mab'anb'anir twa' e tz'ojyir morojsyaj, xe' ajk'ub'rob'taka, ujamir, uch'ujkna'r kochwa' uyokirob' ajtakarsaj yi jam twa' tijrna'r xe' ch'a'r tama e b'ijrar tu pater tz'ojyir morojsyaj, cheksuna'r tzikma'r .. -| | | | |
tama morjorir twa' e nojchinam.

B'ijk :· *tama e twa'chirach twa' e mab'anb'anir tzajtzaj pak'ab'ob'*. Twa' e e twa'chirach xe' uche' e mab'anb'anir tzajtzaj pak'ab'ob', xe' ch'a'r tama e b'ijrar ira', ja'x wakchetaka o ma'chi, o jaxtaka e b'ijrar ira' ch'a'r twa'taka ak'ampesna'.

▶ KAJYESNIB' —

CHOJB'ESYAJ AJCHEKSUYAJOB' TZAJTZAJ PAK'AB'OB'

B'ijk :: morojsyaj b'ijrar xe' ajk'unpa.

Twa' e chojb'esyaj cheksuna'r tzajtzaj pak'ab', ajk'unpa ta tuno'r e jam xe' ch'a'r tama e cheksuna'r tzikma'r ::|| -:~||| tama e morjorirob' twa' e nojchinam, b'ijrar twa' uchojbesyaj noj ajk'anparob' yi pak'ab'ob' ak'upsenob' twa' tz'ojyla'rir b'etwa'r.

B'ijk :: noj ajjorirob' ajyumob'. E morjorir ajkojk twa' e nojchinam, morjorirob' komonir najtirob'ach, k'ub'es otot twa' tuno'r, uk'ani twa' uch'yjsyob', ub'ijresob' y uchyob' b'isma'r twa' e sajkmayaj twa' e ajk'ub'ir yi e ajcheksuyajob' xe' turob' taka mab'ab'anir, uchyob', ub'ijresob' e morojsyaj twa' uchojb'esyaj e ajchesuyajob' twa'taka e morojsyajob' chinamob' yi najtirchinamob'.

B'ijk :: chojb'esyaj twa' e ajcheksuyajob' yi pak'ab'ob' xe' larob'ach.

Jay tya' e sajkmayaj mab'anb'anir tzajtzaj pak'ab'ob', e ajkojkob' xe' chi twob' una'tob' utwa'chirach e ajk'ub'ir, uka'ni wakchetaka usajkob' tiktik pak'ab' xe' turu' taka e mab'anb'anir umen e ula'rir taka e ajk'ub'ir yi ch'abna'r twa' uchojb'esyaj tama e cheksnuna'r tzikma'r ::|| -:~||| tama e morjorirob' twa' e nojchinam.

E pak'ab'ob' e korpesyaj morojsyaj, e ajjorir k'ani twa' upejkob' wakchetaka e k'anpa'r ajjorirob' tama e nojchinam tya' war anumuy e mab'anb'anir xe' tya' turob' e pak'ab'ob' xe' pejknob' b'ajxan twa' ajk'unpob' e korpesyaj.

B'ijk : *I ojroner wakchetaka.* E ajk'ub'ir yi e ajcheksuyaj twa' tzajtzej pak'ab' ayan utwa'chir twa' inte' ojroner taka upya'r yi taka pak'ab' xe' ja'x k'ani upejka.

B'ijk : *·| ojroner chektesyaj.* Uchektesyaj e ajcheksuyajob' uk'ani twa' unumsenob' tama inte' irnib' me'y tama e jam tama e jam erachir jay b'an uk'ajti e numerob'.

B'an ub'an numuy tamar jay e kajna'r irnib' turu' ta najtir chinam tamar e chojb'esyaj yi twa' usutpa'rir.

JAM MA' IXNA'RIR

B'ijk : | uyokir e ajtz'ijb'ayaj tu pater e yob'orsyaj yi tzajtzejir pak'ab'ob. E ajtz'ijb'ayaj tu pater e yob'orsyaj yi mab'anb'anir yi tzajtzejir pak'ab'ob' uk'ani twa' uchyob' uyokir tamr wak uchankar ajk'inar tama xe' ch'arto etama e b'ijrar ira'.

B'ijk b'ijnsatma'r. ajk'unpa e morjorir ch'ujktumin twa' tuno'r chena'r inte xejr k'oterir twa' e k'echma'r |@:| xe' ma' uyub'i inb'ijk twa' jo' tumina'r (5 millones) twa' akajyespa e k'echma'r ajtz'ijb'ayaj tu pater e yob'orsyaj mab'anb'anir yi tzajtzejir pak'ab'ob' e twa'chir xe' uk'ek'ojse' uk'anpib' yi ub'ijn e b'ijrar ita', tamar e'ra ak'apesna inte' tojmarir e ajk'ub'ir tama umab'anb'anir xe' ch'ar tamartaka.

E toyma'r twa' e ajk'ub'ir xe' uche' e b'ijrar ira' ja'x twa' e ajtz'ijb'ayaj b'an kochwa' ch'ar tama uyokir. E sajknar twa' e b'ijk ira' uk'ani twa' aklok'oy tama e tuminar twa' tuno'r.

*Ajpesyajir twa' e morojseya'j cheyajir twa' e toyb'etwa'r, yi
cheksuna'rir.*

*Ajuk'una'r tama' e noj otot morojseya'r k'otorcheyaj tama e
noj chinam iximrum, waxik la'in ajk'in winal Febrero tama e
jab' || 0:1*

